

1.10.2014 |

Οι αλήθειες της Μάργκαρετ Άτγουντ

Μία από τις σημαντικότερες συγγραφείς της εποχής μας που βρέθηκε στην Ελλάδα δίνει (ανάμεσα σε άλλα) οδηγίες για το γράψιμο και τη ζωή.

Αν ξέρεις από νωρίς ότι η ατέλεια σου δίνει συγκριτικό πλεονέκτημα, τότε μπορείς να τα καταφέρεις καλύτερα. Η ομορφιά, για παράδειγμα, της Ακρόπολης κρύβεται ακριβώς στην ασυμμετρία της – κάτι που εξηγεί τη θετική επίδραση του ατελούς...

Φωτό: Πάρις Ταβιτιάν/ LIFO

Από την ΤΙΝΑ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ

Στην ερώτηση γιατί να διαβάσει κανείς Μάργκαρετ Άτγουντ, η απάντηση είναι μία: γιατί είναι η μόνη που μπορεί να τινάξει κυριολεκτικά τα μυαλά σου στον αέρα, να σε κάνει να νιώσεις ταυτόχρονα ηλίθιος και ευφυής, εντολοδόχος των πιο ανήκουστων σεναρίων. Εξού και το ότι κατά καιρούς την έχουν λατρέψει φανατικές φεμινίστριες, απηνείς αρχαιολάτρες, υστερικοί βιβλιοφάγοι, παρανοϊκοί οικολόγοι, οπαδοί της τεχνολογίας, συνωμοσιολόγοι, λάτρεις του sci-fi και, φυσικά, χακεράδες. Δεν είναι τυχαίο ότι η τελευταία της τριλογία (Το τέλος του κόσμου, Η χρονιά της πλημμύρας, Όρυξ και Κρέικ από τις εκδόσεις Ψυχογιός) γυρίζεται αυτό τον καιρό σε σίριαλ για την HBO σε σκηνοθεσία Αρονόφσκι και σε δικό της σενάριο (το οποίο, απ' ό,τι μας εξομολογήθηκε, γράφει σε συνεργασία με την ομάδα της HBO).

Συναντώντας την από κοντά χαίρεσαι που είναι σαν μικρό παιδί: έκπληκτη με ό,τι πρωτόγνωρο συναντάει γύρω της και ενθουσιασμένη με το φρέντο καπουτσίνο που της προτείνω να δοκιμάσει – άλλη μια ελληνική ανακάλυψη την οποία καταγράφει με γνήσια απορία στα ατελείωτα data του εγκεφάλου της. Γιατί η Πέγκυ –όπως την αποκαλούν οι φίλοι της– μπορεί να σου υπαγορεύσει επιτόπου ένα ανθρωπολογικό βιβλίο ή να σε βάλει ταυτόχρονα, αν χρειαστεί, να της μεταφράσεις τις καθημερινές προβλέψεις του ζωδίου της. Όπως και στα βιβλία της, δεν υπάρχει τίποτα για το οποίο να μη γνωρίζει ή να μην είναι έτοιμη να δοκιμάσει με χαρά. Κι αυτό είναι κάτι που ένας λογοτέχνης δεν πρέπει να το ξεχνάει ποτέ: ότι η ύπαρξή του δίπλα στο σύμπαν φαντάζει κυριολεκτικά σαν ένας κόκκος άμμου. Αυτή είναι, άλλωστε, η κατάρα και η γοητεία μας Αναρωτιέμαι αν ήταν ανέκαθεν τόσο τελειομανής. «Δεν είμαι καθόλου – το αντίθετο θα έλεγα. Ο τελειομανής υποφέρει πραγματικά και επειδή ακριβώς θέλει τα πάντα να είναι τέλεια, στο τέλος δεν καταφέρνει τίποτα. Ενώ, αν ξέρεις από νωρίς ότι η ατέλεια σου δίνει συγκριτικό πλεονέκτημα, τότε μπορείς να τα καταφέρεις καλύτερα. Η ομορφιά, για παράδειγμα, της Ακρόπολης κρύβεται ακριβώς στην ασυμμετρία της – κάτι που εξηγεί τη θετική επίδραση του ατελούς. Αυτό, εξάλλου, συμβουλεύω πάντα και τους νέους συγγραφείς όταν γράφουν: να το κάνουν όσο καλύτερα νομίζουν αυτοί και όχι όσο γίνεται καλύτερα. Υπάρχει διαφορά».

Ωστόσο, τα βιβλία της Μάργκαρετ Άτγουντ έχουν μια δεξιοτεχνική αρτιότητα που θα ζήλευαν πολλοί εραστές των μεγάλων ουτοπιών (ή δυστοπιών). Νομίζω ότι ο Πλάτωνας, για παράδειγμα, θα τη λάτρευε. «Δεν νομίζω να με αγαπούσε τόσο ο Πλάτωνας όσο ο Αριστοτέλης. Ο Πλάτωνας ήθελε να ξέρει ακριβώς ποιος μπαίνει και ποιος βγαίνει στην Πολιτεία του και την ήθελε απόλυτα ελεγχόμενη και οριοθετημένη. Βέβαια, σε αντίθεση με άλλες, λιγότερο κλειστές ουτοπικές αναγνώσεις, είχε δει κάτι που δεν είχε δει κανείς άλλος, κάτι φρέσκο και πολύ καινούργιο, που άνοιξε δρόμους για τη διαφορετική εκτίμηση της ηθικής, της αισθητικής και της πολιτικής στο μέλλον. Αν σκεφτείς ότι επιτέλους ξεπεράσαμε τις σημειολογίες και τις εφήμερες μόδες και επιστρέφουμε στην παλιά, καλή, ηθική φιλοσοφία, αυτό έχει να κάνει με το ότι ο Πλάτων παραμένει αδυσώπητα μοντέρνος». Επομένως, η Άτγουντ σε καμία περίπτωση δεν χρησιμοποιεί την αρχαία φιλοσοφία ή τους μύθους με τρόπο αναχρονιστικό: στα χέρια της γίνονται επαναστατικό μέσο. Για παράδειγμα, στην «Πηνελοπιάδα» της η πρωταγωνίστριά της μεταμορφώνεται από στοργική σύζυγος του Οδυσσέα σε πρωτο-φεμινίστρια, ενώ στο περίτεχνο ποίημά της «Ελένη της Τροίας» γίνεται συνώνυμη των γυναικείων φωνών της Σίλβια Πλαθ.

Ως εκ τούτου, αναρωτιέμαι αν τελικά οι συμβολικοί μύθοι συνιστούν το απαραίτητο εργαλείο στα χέρια κάθε λογοτέχνη. «Δεν είναι μόνο απαραίτητο εργαλείο αλλά ο τρόπος που είμαστε φτιαγμένοι. Ο συμβολικός τρόπος μάς χαρακτηρίζει οντολογικά, αφού έτσι γεννηθήκαμε: για να σκεφτόμαστε μέσω συμβολισμών και μύθων. Και άλλα όντα μετέρχονται διάφορες μορφές συμβολικής εννοιολόγησης όταν θέλουν να εκφράσουν την ανάγκη τους, αλλά εμείς αυτή την εννοιολογική δυνατότητα την πήγαμε πιο μακριά, συνδέοντάς την με τη γλώσσα. Και αμέσως τα πάντα –από τον συμβολισμό έως τη μεταφορά– συνδέθηκαν με έναν παράδοξο τρόπο: δείτε το παράδειγμα της Σφίγγας και πώς εμπλέκει τις διαφορετικές μορφές αυτού του όντος με τις διαφορετικές ερμηνείες. Από την αρχαιότητα, επομένως, η ιστορία του συμβολισμού είχε γεωμετρικές και παραστατικές προεκτάσεις, ακριβώς επειδή

ανέκαθεν ο άνθρωπος εκφραζόταν και στα δύο επίπεδα. Αρχέγονη είναι επίσης και η περίπτωση της δερματοστιξίας, που συνδέει την εκφραστική δύναμη της γλώσσας με τη δυναμική μας παρέμβαση στον κόσμο. Ανέκαθεν ο άνθρωπος πίστευε ότι τα συγκεκριμένα στοιχεία που χαράζονταν στο σώμα, οι μάσκες και οι συμβολικές μεταμορφώσεις τού χάριζαν υπερφυσικές δυνάμεις – και αυτό είναι κάτι που παρατηρείται από τους πρώτους πολιτισμούς σε διαφορετικές θρησκείες. Και είναι πάλι ο συμβολισμός που δίνει κανείς στις κινήσεις του που τον μεταμορφώνει από άνθρωπο της διπλανής πόρτας σε σαμάνο ή μεταφυσικό ον».

Η Άτγουντ σε καμία περίπτωση δεν χρησιμοποιεί την αρχαία φιλοσοφία ή τους μύθους με τρόπο αναχρονιστικό: στα χέρια της γίνονται επαναστατικό μέσο...

Φωτό: Πάρις Ταβιτιάν/ LIFO

Υπάρχει, επομένως, πάντα ένας διττός χαρακτήρας που προσδιορίζει κάθε μας κίνηση, από την πρώτη στιγμή που είδαμε ζωντανή την παρουσία μας στη γη – κι αυτό είναι ένα στοιχείο που πρέπει πάντα να συνοψίζει στο έργο του κάθε λογοτέχνης. Ένα από τα πιο όμορφα ποιήματα της Άτγουντ, το «Τραγούδι των Σειρήνων», μιλάει ακριβώς γι' αυτήν τη δύναμη που έχει ο άνθρωπος, ήδη από τον αρχαίο κόσμο, να αναζητά τη μεταφυσική αλήθεια που του υπαγορεύουν αλλότριοι κόσμοι, αλλά να κατοικεί σε αυτό τον κόσμο. Μήπως αυτό δεν κάνουν και τα βιβλία της, που είναι αποκαλυπτικά κι ερμητικά την ίδια ακριβώς στιγμή; «Σίγουρα, το "Τραγούδι των Σειρήνων" έχει κεντρική θέση σε αυτό που πιστεύω όχι μόνο για τη λογοτεχνία, αλλά για τον ίδιο τον άνθρωπο. Ποτέ, τελικά, δεν θα μάθουμε τι σημαίνει το τραγούδι των σειρήνων. Γιατί πάντα υπάρχουν δύο εκδοχές στα πράγματα: για τους σαμάνους υπάρχει ταυτόχρονα το δέντρο της ζωής και ο κήπος του θανάτου, ενώ οι μουσουλμάνοι ακόμη πιστεύουν στους καλούς και τους κακούς αγγέλους. Το ίδιο παρατηρεί κανείς και στις ιαπωνικές βαθυτυπίες, όπου το καλό και το κακό συμπρωταγωνιστούν αρμονικά στην ίδια εικόνα: η ανθρωπίνη φύση είναι διττή και αυτή είναι μια αρχέγονη γνώση που έρχεται από τη στιγμή της αυτοσυνειδησίας.

Ευτυχώς που ο άνθρωπος έπεσε από τον παράδεισο στην κόλαση κι έτσι έχουμε κάτι να πούμε κι εμείς οι λογοτέχνες. Γιατί, στην πραγματικότητα, δεν συμβαίνει τίποτα στον παράδεισο» απαντάει γελώντας και αυτόματα σκέφτομαι ότι το μεγαλύτερο προσόν της Άγγουντ είναι πως μπορεί να αστειεύεται – κάνει κυριολεκτικά πλάκα στις πιο ασφυχτικές καταστάσεις. Και αυτό είναι κάτι που δεν το περιμένει κανείς, διαβάζοντας τα βιβλία της. «Νομίζω ότι είναι αδύνατον σε κάποιον να σκεφτεί πώς γίνεται να βλέπω και να μιλάω για το τέλος της ανθρωπότητας και ταυτόχρονα να κάνω και χιούμορ. Αλλά δεν μπορούμε να είμαστε σοβαροί όλη την ώρα – και ο ίδιος ο Θεός έφτιαξε τον κόσμο για πλάκα». Γι' αυτό και το χιούμορ δεν είναι μόνο ανθρώπινη υπόθεση: «Πολλά ζώα έχουν απίστευτο και αστείρευτο χιούμορ. Μη νομίζουμε, επομένως, ότι είμαστε μοναδικοί στον κόσμο, ούτε καν σε επίπεδο συμπεριφοράς – είμαστε απλώς μια λεπτομέρεια. Κι αυτό είναι κάτι που ένας λογοτέχνης δεν πρέπει να το ξεχνάει ποτέ: ότι η ύπαρξή του δίπλα στο σύμπαν φαντάζει κυριολεκτικά σαν ένας κόκκος άμμου. Αυτή είναι, άλλωστε, η κατάρα και η γοητεία μας».

Οι περισσότεροι τίτλοι της Μάργκαρετ Άγγουντ κυκλοφορούν από τις εκδόσεις Ψυχογιός.

Πηγή: www.lifo.gr